

СЪВРЕМЕННИ ПРОЧИТИ ОТ ВЗАИМНАТА ИСТОРИЧЕСКА И КУЛТУРНА ЛЕТОПИС НА БЪЛГАРИ И ХЪРВАТИ

Дамир Карбич, Тихана Луetic (съст.) Хървати и българи. Дипломация, политика, култура и наука. Загреб: Хърватска академия на науките и изкуствата, 2024, 470 с.
ISBN: 978-953-347-533-2

Антоанета Балчева

Институт за балканистика с Център по тракология, Българска академия на науките

ACTUAL INTERPRETATIONS OF THE COMMON HISTORY AND CULTURE OF BULGARIANS AND CROATS

Damir Karbić, Tihana Luetić (eds.) Croats and Bulgarians. Diplomacy, Politics, Culture and Science. Zagreb: Croatian Academy of Sciences and Arts, 2024, 470 p.
ISBN: 978-953-347-533-2

Antoaneta Balcheva

Institute of Balkan Studies & Center of Thracology, Bulgarian Academy of Sciences

Рецензираният сборник се вписва в изградената през годините традиция на българските и хърватските учени за сравнително, интердисциплинарно разглеждане на значими културни феномени от взаимната историческа и културна летопис между двата народа. Посветен на 25-годишнината от установяването на научното сътрудничество между Българската академия на науките и Хърватската академия на науките и изкуствата и на 30-годишнината от установяването на дипломатическите отношения между Република България и Република Хърватия, той е резултат от състоялата се в Загреб от 28 до 30 септември 2022 г. едноименна международна конференция. Включените в него 26 статии обхващат актуални въпроси из областта на историята, културата, дипломацията и литературознанието, предлагащи многообразна проблематика, допринасяща за разгадаването на югоизточноевропейската идентичност и европейската интелектуална биография.

Настоящото издание провокира осмислянето на двустранните отношения между българи и хървати в един широк тематичен и хронологически диапазон с акцент върху дипломацията, политиката, науката и културата.

Богат изворов материал в изследването на недостатъчно разгаданите полета от историческата и културна взаимност на двата народа през периода на Късното средновековие ни предоставя статията на Зоран Ладич, посветена на взаимоотношенията между българи и дубровничани. В стремежа си да разгледа различни аспекти от двустранния диалог, авторът привежда източници както от архивите на Дубровник, така и от други източноадриатически градове и общини, а също пътеписи, дневници и записки на чуждестранни поклонници до Светите земи. Интересна интерпретация на религиозните контакти между българи и хървати в контекста на изразения култ към Света Петка в Средновековна и Ранномодерна Далма-

ция и Хърватия е на-правена от Зринка Новак. Във фокуса на нейното изследване е агиотопографският анализ, свързан с местностите, носещи името на светицата и храмовете с два олгара, в които са се извършвали обреди както от представители на католическото, така и от членове на православно вероизповедание – факт, даващ основание за разширяване на проучванията върху срещите между Източната и Западната църква.

Разнообразни аспекти от историческите, културните и политическите взаимоотношения между двата народа, фокусирани около знакови личности от XIX и XX век са разгледани в статиите на Наум Кайчев „Българите в националните представи на Иван Кукулевич Сакцински“, на Филип Шчурич „Епископ Щросмайер и образованието на български гимназисти в Хърватия през втората половина на XIX век“, на Мирко Чурич „Хвалебственото посвещение на

българския писател и политик Димитър Попов и неговият прагматичен и културологичен аспект“ и на Тихана Луetic „Хърватският историк Фердо Шишич и българите“. Използваните нови подходи за изследване на тези „лица на паметта“, изиграли основна роля в динамичния обмен на духовни ценности и идеи между двата народа, са доразвити от Злата Керже, Марияна Стамова и Мария Пенава в статията „Хърватско-българските връзки във вестника на Джаковско-сремската епархия“. Авторките наблягат върху отстояваната от Й. Щросмайер линия във в. „Гласник“ за открояване на Кирило-Методиевото наследство като трайна основа за по-нататъшните взаимни контакти между българи и хървати. Направените от тях изводи намират своеобразно потвърждение и в разгърнатото изследване на Св. Елдъров „Десет хърватски пътеписа за България“, в което са анализирани не само личните впечатления, но и колективната представа на хърватите за България в периода от 1885 до 1911 г. Подчертана е важна особеност, определяща интереса им към българските земи в началото на XX в. – характерните за епохата идеи за славянско единение и свързания с тях национален идеал за постигане на независимост на славянските народи. Детайлен анализ на тези процеси намираме в изследването на Кирил Илиев, който се спира върху Славянския събор в София (1910 г.) и залегналите в него икономически проекти на неославизма. Тяхното отражение е оригинално проследено в сравнителното изследване на Ивайло Начев за връзките между българските дружества „Юнак“ и хърватските „Сокол“ в периода до Втората световна война.

Голяма част от статиите и студиите в сборника са посветени на контактите между двата южнославянски народа в между-

военния и военния период. Неизвестни досега моменти от взаимната ни история са изведени в проучванията на Марко Колич, фокусиращ се върху присъствието на българските студенти в Медицинския факултет на Загребския университет между 1918 г. и 1941 г., в разработките на Ирина Огнянова „Власт, религия и църква в Хърватия (1945–1953 г.)“, на Николай Кочанков „Хърватско-унгарските противоречия в годините на Втората световна война и българската дипломация“ и на Диана Гласнова, анализираща хърватския поглед към дейността на българския дипломат Димитър (Минчо) Несторов. Особен принос за проучването на съвременните ни отношения и свързаното с тях международно признаване на независимостта на Хърватия след отделянето ѝ от Югославия през 1992 г., има изследването на Бисер Банчев „България и независимостта на Хърватия 1990–1992“, в което са цитирани неиздадени досега архивни материали от Министерството на външните работи, засягащи тази интересна проблематика.

Важно място в очертаването на многоликия профил на изявената българо-хърватска взаимност заемат и статиите, свързани с откритите през годините различни модели на общуване в областта на литературата, театъра и езикознанието. Пренасянето на български теми в хърватската енциклопедистика е хронологично проследено от Крешимир Белошевич, а интересът на хърватската читателска аудитория към „Малкия българин“ на Виктор Цар Емин, публикуван на страниците на списание „Млади Хърват“, е в центъра на проучването на Вйекослава Юрдана. Оригинална интерпретация на мястото и значението на интервютата във взаимната рецепция на хърватската и българската литература след 1989 г. прави Ина Христова, която откроява ролята на жанра в оформянето

на представата за чуждата литература и влиянието му върху хоризонта на очакванията на читателската аудитория. В контекста на навлизащите нови театрални форми и променящи се нагласи на публиката през междувоенния период е разгледана рецепцията на пиесата „Аватюристът пред вратата“ на Милан Бегович от Антоанета Балчева. В оптиката на пресичането между историческа реконструкция и съвременна проблематика са преосмислени и постиженията на българската хърватистика, изтъкнати от Людмила Миндова. Ценен обзор върху изградените през годините практики и традиции във възприемането на българската книжнина сред хърватите е направен в текста на Ксения Банович „Рецепция на българската литература в Хърватия: 135 години литературно-културни и издателски връзки“.

Сборникът „Хървати и българи. Дипломация, политика, култура и наука“ е с подчертан интердисциплинарен характер, притежава несъмнени научни приноси и носи изследователска, образователна и практическо-приложна стойност. Разработеният емпиричен и теоретичен материал е плод на усилията на учени от Отделението за исторически науки към ХАЗУ, Института за балканистика с Център по тракология на БАН, СУ „Св. Климент Охридски“, Университета в Загреб, Университета в Дубровник, Университета „Юрай Добрила“ в Пула, Института за изследване на населението и човека на БАН, музеи и други сродни научни институции. Използваните културно-антропологичен, исторически, литературоведски и социологически методи за анализ в своята съвкупност изграждат една съвременна визия за българо-хърватските отношения през вековете и тяхната роля в разгадаването на кръстопътния ни регион.